

SZABÓ DEZSŐ FÜZETEK

12.

Mussolini.

BUDAPEST
1935. NOVEMBER HAVA
LUDAS MÁTYÁS KIADÁS

*Minden magyar felelős
minden magyarért.*

Felelős kiadó: Békéssy M, Baranya
Bethánia nyomda, Budapest, VIII, Gyulai Pál utca 9 sz.
43735 — Felelős Horváth János.

MUSSOLINI.

A zseni: egy történelmi közösség egyetemes összegezése. Valahogy úgy gyűl a századok mély titkaiban, sajátos apák és anyák hosszú sorozatán át: hogy a közösség fájdalmait, szükségéit, erőit és vágyait mintegy a saját teste-lelke állapotainak érzi. És így a saját felszabadítására, a saját megváltására, a saját arca teljes kifejezésére indul, mikor megkezdí történelmi munkáját a közössége érdekében. Ezt a munkát el nem kerülheti, ettől a szereptől el nem futhat. Ez organikus kényszer számára: mint a lélegzés, mint a vérkeringés.

A zseni: abszolút heroizmus. Éppen, mert szervi kényszer a feladata: bármely percben vállalja érte az élet-halál kockázatát. És ezért a zseni egyszersmind: minden felelősség teljes vállalása.

A zseni: a legszükségesebb rend, a legegységesebb egészség. A közösség életproblémái először a saját énjében, saját test-leikében vívják megcsatájukat, hogy a legtermékenyebb rend, a legtöbb erőt jelentő egészség egységébe jussanak. Az így létrejövő megoldó képlet elsősorban a saját felszabadulását, egyensúlyát és egészségét jelenti. Hogy aztán általa mint új történelmi képlet a közösség megtalált rendje és egészsége legyen.

A zseni: ezért az új történelmi szükségleteknek megfelelő legegységesebb életforma.

A zseni: a közösség történelmi életakarata. A közösség minden szükségéből, minden fizikai és pszichikai adottságából felmozduló tett az élet, a jövő meghódítására.

A zseni: ezért a közösség legegységesebb szolidaritása. Mert Ő a sub specie aeternitatis kifejezője a közösség minden elemének: benne és általa lesz öntudattá az egység, ő az összefogás ereje.

A zseni: a teljes megváltás, a legnagyobb életöröm. A megtalált út, a termékeny munka, a győző küzdelem, a védett csók új szabadsága és. termő vidámsága.

2.

Sajátságos ez az olasz nép, talán a legsajátosabb arcú közössége az embervilágnak. A legijesztőbb ellentéteket egyesíti magában. Egyaránt hajlamos az emberi nagyság legkáprázatosabb alkotásaira és a legszomorúbb emberi esendőségekre. Matematikai pontossággal működő logikus ész és minden gátat áttörő izzó szenvedély. Az alkotó akarat lebírhatatlan mozdítottja és élet-ténfergő tétlen bohém. Képes az életet is odaadó testvéri szolidaritásra és anarchikus, bomba lelkű félreduzzogó. Bámulatos forma-teremtő és hagyja életét formátlanul hullani tova. Minden határon túlrontó idealista és könyörtelenül reális kalmár.

Az ellentétes erőknek és gyengeségeknek e zsúfolt világából nőttek ki az emberi művészet legegységesebb, legmagasabb katédrálisai. Az anyacsókból fájdalommal és örömmel előfakadó ember művészete elsősorban is olasz művészet és minden vérű és minden lelkű ember lelki hazát talál ebben a művészetben. Az olasz művészet tudta legteljesebben megmondani az örökkévalóságnak az egyetemes emberiség arcát.

És ugyanakkor nagy tudott lenni ez a nép a jogi tudományokban, a diplomáciában, a természettudományban, a kereskedelemben. Ebből a sajátos, néha borzas és tépett arcú népből, mint

egy mesebeli titokzatos barlangból fogyhatlan gazdagsággal omlott elő a szépségek, gondolatok, emberi értékek csodazuhataga.

3.

De a háború előtti években már sokan meglátták ennek a páratlanul dústermesű népnek veszélyeit, betegségeit.

Az egyik ilyen nagy veszély: éppen ez a ropant arányú múlt volt. A megalkotott szépségeknek ez a káprázatos gazdagsága lebirta a felmozduló akaratot, leigézte az alkotásra induló kezet. Hiszen én, az idegen is éreztem ezt a megmerevítő varázslatot. Firenzében hetekig egy tollhoz, egy gondolathoz nem tudtam hozzányúlni. Minekc állítsak elő egy pohár vizet e végtelen óceán előtt? Hiszen ha beleöntöm, már nyoma sem látszik s a tenger nem lesz nedvesebb tőle. Ez a nép már megtermett minden lehető szépséget s nekünk csak az ámulat ópiumos öröme maradt.

Ez az érzés ezer és ezer olasz lelket merevített tétlenné, korszerűtlenné. Igen múzeum-ország kezdett lenni Itália és ezek a múzeumok igen súlyosan gátló lelki tényezők lettek a modern élet rohanásában. És a futurizmus, a maga furcsa mozdulataival és elképesztő cikornyáival: mégis az élet szükséges felmozdulása volt a múlt túlságos igézete ellen.

Aztán: Olaszország egysége még mindig inkább csak fizikai volt. A faji eredet különbözőségei, a régi apró egységek továbblappangó lelkei gátolták egy egységes történelmi arc kialakulását, mely nélkülözhetetlen feltétele egy új, nagy történelmi alkotásnak.

És nemcsak a múlt: hanem az éghajlat és a talaj is hozzájárultak, hogy leszereljék a lelkeket a modern életharc elől. Az örökmosolygású boldog

éghajlat már fél-táplálék és ölelésében igen kevés-
sel meg lehet elégíteni a test éhségét. Minek törnie
az embernek magát, mikor a tétlen bámulás több
gyönyörűséggel jár a természeti szépségek e tün-
dérkertjében! Hiszen ez a szépséges mostoha: a
talaj úgysem igen fizeti meg fiai bajlódását.

Mindezekből a lelki okokból Olaszország kez-
dett Európa bohémje lenni. Hiányzott a szerve-
zésnek, az élelberendezésnek az a hatalmas lendítő
és szabályozó ereje, mely új termő egységekké
tette a modern államokat. Túlsók volt a ténfergő,
vagy pedig kalandszerűen, véletlenre élő ember,
kiknek élettenergiáját nem lehetett mindennapi
munkára üzemezni.

4.

A világháború a veszély nagy közösségében
elfeledtette ezeket a veszélyeket. De a győzelem
után egyszerre robbant ki az olasz lélek minden
vulkánja. A viharos tettekbe zúdított szenvedélyes
olasz temperamentumot nem tudta megállásra
merevíteni a béke parancsa. Az olasz lélek és olasz-
állapotok minden veszélye egyszerre felszínre üt-
között s egy percre jogos lett a döbbenet: hogy
ez a csodálatos nép egy céltalan, vak önmarcan-
golásban veszíti el múltja, küzdelme minden gyü-
mölcset.

És akkor jött egy roppant álmú ember.

5.

Mindenek mögött a következő legmélyebb tör-
ténelmi feladatok vártak Mussolinire: 1. Egységbe
hozni az anarchikusán kavargó, egymásnak rohanó
vagy egymástól szétfutó lelkeket. 2. A szervezés és
a rend vasfegyelmével az élet modern műhelyévé
tenni Olaszországot. 3. A múlttól leigézett, bohém-
ténfergésű vagy csak véletlenes kaland-tettek-
mozduló olasztságot mint szervezett s minden moz-

zanatában irányítható erőt mozgósítani egy új történelmi alkotásra.

És akkor ez a nagy költő beviszi népe szemébe és lelkébe a modern élet rohanásának, az örökös emberi levésnek káprázatos vízióját. Az élet: a mindig nagyobb életet akaró erők szünetlen rohanása új küzdelmek, új alkotások, új hódítások felé. Beállani e megállásnélküli örökös levés rohanásába, minden percben új erők beidegzésével, folyton megújulva, folyton kezdeményezve, minden mozdulat teljes felelősségét vállalva mind több-több életet teremni, mind nagyobb teret hódítani: ez az élet egyetlen értelme.

Irgalmatlan és kegyetlen ez a lélegzetállító életvágtatás s a lebukó gyengét könyörtelenül eltiporja. Három titka van annak, hogy a meg-megújuló győzelem reményével vehessünk részt benne. Az első: az Egység. A második: az Erő joga. A harmadik: egy transcendens, folyton nagyobb arányúvá növekvő cél hite és akarata.

Az egyén a millió és millió étvágyak vad rohanásában önmagában semmi. Nem jelent semmit és nem képes semmire. Minden jelentése, minden értéke, egész élettermése csakis a történelmi Egységben: az Államban talál kifejezést. Voltaképpen egyetlenegy *Individuum* van: az *Állam*. Az egyesek csak egybeműködő atomjai e halhatatlan Individuum jövőbe építő roppant akaratának.

Az élet joga: az erő. Minél nagyobb az erő, annál nagyobb az életjoga. A legnagyobb bűn a gyengeség és készen várja a halálos ítélet. Minden percben több erő lenni: ez az élet legfőbb kötelessége.

Az erő a jog, az osztó igazság, a rend forrása, az életformák és szervezetségek megteremtője.

Mi lehet az olasz nép transcendens, örökbe épülő célja? A futurizmus a múlt ellen támadt. El

akarta égetni ezt a múltat, hogy végzetes hatását kiégesse a lelkekből is. A történelmi folytonosság és történelmi realitások e nagy ismerője ellenkezőleg jár el. Mussolini éppen a múlt óriási erejével küzd a múlt lemákonyozó varázslata ellen. A felébresztett olasz erők elé odatartja a római Impérium roppant hívását, mint minden olasz akarat, olasz tett, olasz hit legfőbb értelmét.

6.

Csodálatos az a változás, mellyel ez a nagy történelmi költő átalakította népe arcát. Talán egyik legnagyobb csodája a világtörténelemnek.

A legnagyobb csoda nem az elért anyagi és hatalmi eredmény. Hanem az, ahogyan a sok tétlenség, sok formátlanság, szervezetlenség és bohém rendetlenség Olaszországából megteremti a rend, a szervezethez, a pontos munka, a fegyelem új Olaszországát. Mert ehhez a feladathoz be kellett rontani a lelkek legmélyére, a sejtek, az idegek, a vér évszázados megszokottságaiba, át kellett újítani, mássá kellett teremteni az egész ember-szövetet. Ez a csodálatos emberreform ennek a nagy Építőnek a legszebb diadala.

Hogyan teljesíthette meg rövid évek alatt egyetlen ember ezt a páratlan történelmi mirákulumot? A titok megfejtése: mert ő maga, roppant arányokban, összegezője, kifejezője népe lelki vonásainak. Jövőbe rontó mérhetetlen álmu sors-költő és a legkisebb részleteket látó, a tényeket nyers realitással mérlegelő valóságos ember. A múlt nagy szerelmese és a jövő épületének mély számítású megépítője. Nyugodt ész és forró akarat.

És mindenekfölött: halhatatlan, végtelen szeretet. Hogyan ismeri gyermek népe lelkét, hogyan tud játszó gyermek és játékos apa lenni, hogy új

és új élethullámokba csalja népe életét. Hogyan szánt és vet, ás és kapál, csépel és téglát rak, hogy az élet minden csücskében éltető lélek, fakadó életforrás legyen népe számára!

7.

Természetes: hogy mint minden életrendnek a világon: a Mussolini-álmoknak is megvannak a maga veszélyei, bekövetkezhetnek elfajulásai. És ezeken a belső veszélyeken kívül ott vannak a külső veszélyek, melyek már be is következtek: az emberi irigység fenekedései az emberi nagyság ellen.

Azok a piszkos elemek, melyek az emberzagyvaságban, az uniformissá bitangulásban, a faji egyéniség megherélésében, a közepes vegetálásban látják legbiztosabb zsákmánylehetőségüket: első lépésétől kezdve tajtékzó féltékenységgel nézték e csodálatos arányú történelmi építő munkáságát s az olasz nép viharos erejű megújódását. Most aztán, hogy az új termő egységbe épített olasz nép munkájával, eszével, heroizmusával követeli a megillető részt a levegőből, a földből, az életből: azok, akik zsákmányéhségük megetetésére a munka proletárjait használják fel: a legönzőbb kapitalizmus, az angol kapitalizmus mögé bújnak, hogy meggyilkolják a proletár olasz nép nagyszerű próbálkozását az élet felé. Azok, akik boldogulásuk jövedelmező kasszájává tették a dolgozó emberek örök békeálmát: most a kapitalista államok gyilkos fegyvereivel akarnak világháborút felidézni az olasz tudó szükségszerű lélegzése ellen. És ezek a piszkos, aljas és hazug orgyilkosok a humanitás, a jog és a béke frázisait kozmetikázzák magukra!

8.

Az Ember horizontja újból elborult és Kain újból felemelte dorongját az építő emberi akaratra. Mit hoz a jövő, nem lehet tudni. De ezen az örökszépségű arcon egy vonást sem ronthat semmiféle tragédia. De ezt a sugárzó emberi nagyságot egy hajszállal sem teheti kisebbé semmi vereség. És az elsuhanó századok fogyhatlan bámulattal fogják szemlélni ezt a roppant emberi álmot, ezt a végtelen ölelésű szeretetet.

Ó₅ Mussolini! Ó olasz nép! Múlhatatlan szépségek és csodálatos mérések halhatatlan népe! Egy szétlopott lelkű nép megvert, kítaszított fia a győzelem, a megnyert jövő forró kívánságát küldi nagyszerű küzdelmek felé.

Philadelphia, 1935. október 14.